

ve faydaların somut bir tespitine ulaşma gayreti içinde olunulmaya çalışıldı. Ayrıca Türkçe öğreten öğretmenlerin bu metodu nasıl uygulayacakları, metodun uygulama alanları ve teknikleri de detaylı olarak ele alınmaya çalışılmıştır. Kısaca bu metot, öğretim sırasında ve sonrasında vuku bulan hadise ve aktivitelerin öğretmen tarafından tekrar gözden geçirilmesini ve öğrencilerin bu süreçte yapılacak olan değişikliklere doğrudan müdahalesini sağlayan, açık ve destekleyici bir anlayış olarak pek çok faydayı da ihtiva eden bir öğretim sürecidir.

Abstract

In this study what is focused on is the method of Reflective Teaching that can be implemented in the teaching of Turkish as a foreign language, which is supposed to contribute to the world culture. Reflective teaching, though not widely used in our country, is frequently employed in the teaching of English in the language teaching and in teaching training all over the world. Reflection in training, in plain terms, can be explained as thinking of what is happening in the teaching atmosphere during and after the teaching process and as making some changes in the light of these thoughts.

OSMAN SARIOĞLU

Süleyman Demirel Üniversitesi

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE DİNLEME-ANLAMA BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ETKİNLİKLER

Dil, iletişimin temelidir, çünkü insanlar arasında iletişim ancak dil köprüsü ile kurulur. Dil köprüsü inşa edilmemişse orada anlaşmaktan söz edilemez. 'Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta; kendi kanunları içinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık; millet birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese seslerden örülmüş muazzam bir yapı; temeli bilinmeyen zamanda atılmış bir gizli antlaşmalar ve sözleşmeler sistemidir [Ergin, 2009:13]'.

Aksan'a göre [2009:55], 'Dil, düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir. Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyüklü bir varlıktır. O gerek insan, gerek toplum, gerekse insan ve toplumdan ayrı düşünülemez olan bilim, sanat ve teknik gibi bütün alanlarla ilgili bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur'.

Dil, düşünceye biçim veren, düşünceyi somutlaştıran; aynı zamanda düşünceyi biriktiren, bir çağdan diğer çağa, bir nesilden diğer nesile taşıyan bir araçtır. Dilin kullanımıyla insanlar arasında söze ve yazıya dayalı iletişim ve etkileşim başlar [Özbay, 2005: 15]. Dil, konuşma, dinleme, yazma, okuma becerilerinin gerçekleşmesini sağlayan araçtır. Bunlardan her biri tek başına da düşünülebilir, fakat bunlar birbirine bağlı becerilerdir. Dille bunlar arasındaki ilişki ise birbirini var kılma ilişkisidir. Bu açıdan bir dili öğrenmek; o dille konuşma, dinleme, yazma ve okuma becerisine sahip olmak demektir [Adalı, 1983: 32].

Yabancı dil öğretiminin başlıca hedefi, öğrencilerin temel dil becerilerini etkili bir şekilde kullanmalarını sağlamaktır. Temel dil becerileri olarak adlandırılan bu beceriler; dinleme, konuşma, okuma ve yazmadır. Bu becerilerin hepsi insan için büyük bir öneme sahiptir. Dolayısıyla gerek ana dil, gerekse yabancı dil öğretiminde dinleme, okuma, konuşma ve yazma gibi temel dil becerilerinin kazandırılması ve geliştirilmesi hedeflenmektedir. Yabancı dil öğretiminin verimliliği açısından temel beceri alanlarının; yeterli, etkili ve düzeye uygun etkinliklerle geliştirilmesi ve söz konusu beceri alanlarına yönelik etkinliklerin dengeli olması gerektiğini vurgulamakta fayda görüyoruz.

Yukarıda da değindiğimiz gibi, temel dil becerilerinin hepsi insan için büyük önem taşımaktadır. Fakat bunların içinde dinlemenin ayrı bir yeri vardır. Çünkü insan, daha dünyaya gözlerini açmadan dinleme becerisini kullanmaya başlar; doğduktan sonra ilk kelimelerini, ana diline ait ilk bilgileri dinleme becerisi sayesinde öğrenir; konuşmayı, okumayı, yazmayı bilmediği yaş dönemlerinde dinleyerek bazı bilgileri edinir, gününün büyük bir kısmını dinlemeyle geçirir ve hayatı boyunca birçok bilgiye dinleme yoluyla ulaşır. İnsan, ana dilini annesi başta olmak üzere yakın çevresinden dinleyerek öğrenmekte, konuştuğu dilin özelliklerinin pek çoğunu bu yolla kazanmakta ve bu beceriyi yaşadığı sürece kullanmaktadır. Dinleme, diğer dil becerileri olan konuşma, okuma ve yazmayı da etkilemektedir.

Dinlemenin, gerek günlük hayattaki gerekse eğitim-öğretim sürecindeki yeri

çok büyüktür. Araştırmalar, insanın bir gününün %42'ini dinleyerek geçirdiğini göstermektedir. Bazı kaynaklarda bu oran %45'tir . Bir öğrenci, sınıf içinde geçirdiği zamanının %50-75'ini öğretmenini, arkadaşlarını ve sesli materyalleri dinlemekle geçirmektedir [Temur, 2001: 62].

“Dinleme, konuşan kişinin vermek istediği mesajı, pürüzsüz olarak anlayabilme ve söz konusu uyarana karşı tepkide bulunabilme etkinliğidir” [Demirel, 1999: 339].

Dinleme etkili bir şekilde kullanılırsa hayattaki başarıyı sağlayacaktır. İnsan ilişkilerinin düzenlenmesinde ve bilginin beyinde depolanmasında dinlemenin çok önemli bir işlevi vardır [Yalçın, 2006: 123].

Dinleme becerisi gelişmiş olan öğrenci, daha kolay öğrenmekte ve bilgileri hafızasında uzun süre saklayabilmektedir.

Hem sağlıklı iletişim kurabilmek, hem de verimli öğrenmeyi gerçekleştirebilmek için dinlemeyi bilmek gerekir, çünkü dinleme, bireyin iletişim kurabilme becerisini doğrudan etkilemektedir. Dinleme, dil öğrenme sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla gerek ana dil, gerekse yabancı dil öğretiminde dinleme becerisinin yeterli, etkili ve düzeye uygun etkinliklerle kazandırılması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Dinleme becerilerinin geliştirilmesi ve dinlemenin günlük hayatta aktif olarak kullanılması, hem bilgi ve birikim kazanmada; duygu, düşünce ve fikirlerimizi geliştirmede hem de başarılı iletişim kurmada mesafe almamızı sağlayacaktır.

Gelişmiş ülkelerin eğitim sistemlerine bakıldığında, dilsel becerilerin geliştirilebilmesi için kimi yöntem ve teknikler geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Bu durum bizim eğitim sistemimize de yavaş yavaş yansıdığı ve etkisini de gösterdiği görülmektedir. Etkili bir dinleme ediminin gerçekleştirilebilmesi için dinleme edimi öncesinde, dinleme anında ve sonrasında bireyin kimi etkinliklerde bulunması gerekmektedir.

Prof. Dr. Özcan Demirel [2002:71-72], bu etkinlikleri dinleme öncesi etkinlikler, dinleme anındaki etkinlikler ve dinleme sonrasındaki etkinlikler olarak sınıflandırmaktadır.

1. Dinleme Öncesi Etkinlikler

- a) Tanıtma: Dinlenecek konu hakkında genel bilgi verilir.
- b) Kestirme: Konu hakkında tahminde buluma. Dinlenecek konunun başlığı söylenir, resim ve ipuçları verilerek metnin kestirilmesi istenir.
- c) Sahnenin Olusturulması: Dinlenecek metinde geçen olayın görsel araçlarla canlandırılmasıdır. Bunda amaç, öğrencilerin duyduklarını, görsel olarak görmelerini sağlamak, böylece metni daha iyi anlamalarına yardımcı olmaktır. Bunun için resim, fotoğraf, çizgi resim ve posterler kullanılır.
- d) Yeni Sözcük Öğretimi: Dinleme metninde geçen yeni sözcükler ve gerekliyse yeni cümle yapıları öğretilir. Yeni öğrenilen sözcükler, bilinen tümce kalıplarıyla, yeni tümce kalıpları da bilinen sözcüklerle öğretilmelidir.
- e) Amaçlı Dinleme: Dinleme etkinlikleri amaçlı yapılmalıdır. Metinler, amaçlı dinlemeyi sağlamak için başlangıç düzeyinde üç kez dinletilmeli ve daha sonra öğrencilerin dinlemeleriyle genel sorulara yanıt vermeleri istenmelidir.

2. Dinleme Anındaki Etkinlikler

- a) Öğretmen metni yüksek sesle okur. Öğrenciler, kitaplar kapalı öğretmeni dinler.
- b) Metin dinlenirken öğrencilerden farklı tonlama ve vurgulamalara dikkat etmeleri istenir.
- c) İlköğretim 1. 2. 3. sınıflarda öğrencilerin dinlediklerini tekrar etmeleri istenir.

d) Öğrencilerin amaçlı dinleme sorularına cevap verebilmeleri için dinlediklerini not etmeleri istenir.

3. Dinleme Sonrası Etkinlikler

a) Dinlenen metin ile ilgili ayrıntılı sorulara yanıt verilir.

b) Dinlenen metnin sözlü ya da yazılı özeti çıkarılır.

c) Giriş ve gelişme bölümü okunan bir öykünün sonuç bölümünün tamamlanması istenir. Bu çalışmanın sınıf düzeyine göre paragraf paragraf yapılmasında yarar görülmektedir.

d) Metin dinlenirken ya da dinlendikten sonra duyulanları resimle ifade etmeleri istenir.

Öğretmen okurken ya da okuduktan sonra öğrenciler resim ya da şekil çizerler.

e) Dinlenen metin ile ilgili resimlerin ya da cümlelerin olay sırasına göre dizilmesi istenir.

f) Dinlenenleri yazma ya da dikte etme çalışmalarına yer verilir.

g) Duyulan eksik cümleler tamamlanır.

h) Dinlenen metne uygun başlık önerilir.

ı) Metinde boş bırakılan yerleri doldurma çalışmalarına yer verilir.

Bu belirlemelerden hareketle dinleme etkinlikleri uygulanırken üç aşamalı plan

yapılmalıdır. Dinleme öncesi, anı ve sonrası belirlenen plana göre etkinlik uygulanmalıdır.

Öğrenmenin ve iletişimin vazgeçilmez ögesi olan dinleme-anlama becerisinin düzeye uygun etkinliklerle geliştirilebileceği görüşünü savunarak, yabancılara Türkçe öğretiminde dinleme becerisini geliştirmeye yönelik bazı etkinlikleri ele alacak olursak;

1. Dinleme-İzleme Etkinliği

Görsel ve isitsel araçlardan faydalanarak öğrencilerin dinleme becerileri geliştirilebilir. Öğretmen, günümüz eğitim-öğretim teknolojilerinden mutlaka yararlanmalıdır. Öğretmen araçlarından bazıları iyi dinleme alışkanlığı kazandırmada öğretmenlere yardımcı olabilir. İyi bir dinleme becerisi geliştirebilmek için hafızanın sesleri birbirinden ayırması gerekir. Sesleri ayırma eğitiminde kullanılacak isitsel araçların başında teyp ve radyo gelir. Ayrıca görsel- isitsel araçlardan olan televizyon ve bilgisayardan da yararlanılabilir. Değişik sesler kaset ya da CD'ye kaydedilerek öğrencilere dinletilebilir. Bunun için de değişik taşıtlar sesler, müzik vb. tercih edilebilir. Öğrencilerin evlerinde televizyon, bilgisayar gibi görsel- isitsel araçlar karşısında çokça vakit kaybettikleri bilinen bir gerçektir. Öğrencilerin ilgi duyduğu bu tip görsel-isitsel araçlarla yapılan dinleme eğitiminin hatırlanma düzeyi daha yüksek olacaktır. Ödev verilirken öğrencilerin, televizyonda bir

programı, filmi veya oyunu izlemeleri istenebilir. Sonra da bunlar üzerinde değerlendirme çalışmaları yaptırılabilir.

2. Dinleme-Yeniden Yapılandırma Etkinliği

Çocukların hikayenin yeniden yapılandırılmasına aktif olarak katılmaları, onların hikayeyi kavramalarını kolaylaştırmaktadır. Yeniden yapılandırma ile kastedilen, çocukların hikaye hakkında bireysel olarak düşünmeleri ve hikayenin görüntülerini

sırayla düzenlemeleridir. Çocuklar kendi kendilerine mantıklı olarak olayları yeniden yapılandırdıklarında ve görüntüleri düzenlediklerinde, hikayenin içsel bir sunusunu yapmaktadırlar.

3. Dinleme-Müzik Etkinliği

Sarkı dinletme çalışmaları yaptırılıp, daha sonra sarkının sözleri içinden anahtar söz

gruplarının çıkarılarak, öğrencinin sarkıyı dinlerken bu boşlukları doldurmasını isteme şeklinde yapılabilir. Bu durumda dilin yapı özellikleri göz önünde bulundurularak sarkının ana söz gruplarının çıkarılması ve ona göre dinletilmesi sağlanmalıdır. Öğretmen yukarıda anlattığımız, dilin gramer kalıplarına ait bazı özellikleri boş bırakarak, dinlenen sarkıdan bu kalıp özelliklerini doldurmasını isteyebilir. Anlam gruplarını oluşturan yapıya bir kulak verme alışkanlığının kazandırılmış olması da çocuğun dinlediklerini daha hızlı kavranmasına sebep olacaktır.

4. Dinleme-Boşluk Doldurma Etkinliği

Bir başka çalışma çeşitli dil kalıplarının dinletilmesidir. Bu daha çok psikolinguistikte uygulanan ve olumlu sonuçlar alındığı bir yöntemdir. Yapılan araştırmalar, dinlenileni anlama hızının eğitimle geliştirilebileceğini göstermektedir. Dinletilen metinlerdeki dil kalıplarından hareketle hızlı kavrama becerisi kazanabilir. Kulağımız sesleri parça parça işitmiyor. Bir bütün halinde isitiyor. Ses grupları anlam bütünlüğü içerisinde beynimize giriyor ve yorumlanıyor. Yorumlanırken anlam grubunun öncekiyle sonraki arasında bir ilgi kuruluyor. Gelecek anlam grupları da çağrışım yoluyla tahmin edilir ve hızlı anlama gerçekleşir. Öğretmen: "Ben bir metin okuyacağım, metindeki eksik yerleri siz tamamlayacaksınız" deyince bütün sınıf dinleme merkezini psikolojik olarak hazırlar.

5. Dinleme-Haber Etkinliği

Altıncı sınıftan sekizinci sınıfa kadar olan öğrenciler de genel olarak eleştirel bir şekilde dinleyebilirler. Dinlediği konunun ana fikrini ve ana fikre yardımcı düşünceleri de dinleyebilirler. Radyo ve televizyonda düzeye uygun yayınları sebep-sonuç ilişkisi içerisinde dinleyip takip edebilirler. Amaç öğrencinin yazması değil, dinlediğini anlayıp anlamadığını test etmektir. Dinlediğini anladığı halde yazma sorunu yaşayan öğrencilere kolaylık olması açısından çoktan seçmeli ve sözel ifade ile değerlendirme ölçütleri belirlenebilir.

Sözümüzü özetleyecek olursak, dinleme becerisi, amaç doğrultusunda planlı olarak, uygun etkinliklerle geliştirilmelidir. Diğer beceri alanlarına verilen önem dinleme becerisine de verilmeli ve derslerde dinleme becerisinin gelişimine ayrılan zaman arttırılmalıdır. Yabancılar Türkçe öğretiminin temel amaçlarından biri de öğrencilerin etkili iletişim kurmasını sağlamaktır. Dolayısıyla dinleme becerisini geliştirmede iletişim odaklı etkinliklere yer verilmelidir, çeşitli oyunlardan, şarkılardan ve şiirlerden yararlanılmalıdır. Bununla birlikte dinleme etkinliklerinde dinleme öncesi, dinleme anı ve dinleme sonrası süreçleri etkin bir biçimde planlanmalıdır. Dinleme becerisinin ölçülmesinde kullanılan materyallerin nitelikli olmasına özen gösterilmelidir. Gözlem formları ve öz değerlendirme formları kullanılarak öğrencilerin çalışmalarını ve başarı durumlarını gözlemlemeleri sağlanmalıdır. Son olarak da yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dinleme becerisini geliştirmede çağdas eğitim teknolojilerinden yararlanılmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Aksan, Doğan. Her Yönüyle Dil ve Ana Çizgileriyle Dilbilimi. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.
2. Demirel, Ozcan. Yabancı Dil Öğretimi: İlkeler, Yöntemler, Teknikler. Usem Yayınları, Ankara, 1993.
3. Ergin, Muharrem. Üniversiteler için Türk Dili. Bayrak Yayınevi, İstanbul, 2009.
4. Özbay, Murat. Türkçe Öğretiminde Dinleme Becerisini Gelistirme Yolları. Türk Dili Dergisi, TDK Yayınları, Ankara, 2003.
5. Özer, Kadir. Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme Eğitimi. Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.
6. Temur, Turan. Dinleme Becerisi. Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Türkçe 1-8. Nobel Yayınları, Ankara, 2001.
7. Yılmaz, İbrahim. Türkçe Öğretiminde Dinleme Becerisini Geliştirmeye Yönelik Önerilen Etkinliklerin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Özet

Makalede öğrenmenin ve iletişimin vazgeçilmez ögesi olan dinleme-anlama becerisinin düzeye uygun etkinliklerle geliştirilebileceği görüşü ortaya konarak, yabancılar Türkçe öğretiminde dinleme-anlama becerisini geliştirmeye yönelik yöntem ve etkinlikler ele alınmıştır.

Түйін

Мақалада түрік тілін шетел тілі ретінде оқытуда тыңдалым әрекетіні дамытуға арналған әдіс-тәсілдер мен іс-шаралар баяндалады.

Resume

This article deals with the methods and activities that develop listening skills in teaching Turkish as a Foreign Language.